SET – 1

Series : SGN/C

ਕੋਡ ਨੰ. **221/1**

ਰੋਲ ਨੰਬਰ | | | | | | | |

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਛਪੇ ਹੋਏ **8** ਪੰਨੇ ਹਨ ।
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤੇ ਕੋਡ ਨੰ. ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ ਉੱਤਰ ਪੁਸਤਿਕਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿੱਖਣ ।
- ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ **27** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ।
- **ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮਾਂਕ (ਸੀਰਿਅਲ ਨੰਬਰ) ਜ਼ਰੂਰ ਲਿੱਖੋ ।**
- ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ15 ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਸਵੇਰੇ 10.15 ਵਜੇ ਵੰਡੇ ਜਾਣਗੇ । 10.15 ਵਜੇ ਤੋਂ 10.30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਉੱਤਰ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਗੇ ।
- Please check that this question paper contains **8** printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains **27** questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ

(ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ)

POLITICAL SCIENCE

(Punjabi Version)

ਸਮਾਂ ਸੀਮਾਂ : 3 ਘੰਟੇ — *ਪੂਰਨ ਅੰਕ : 100*

Time allowed : 3 hours — *Maximum Marks : 100*

ਵਿਆਪਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ :

(i) ***ਸਾਰੇ*** *ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।*

(ii) *ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ* ***1-5*** *ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ* ***ਇੱਕ*** *ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ* ***20*** *ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।*

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

*(iii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ **6-10** ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ **ਦੋ** ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ **40** ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।*

*(iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ **11-16** ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ **ਚਾਰ** ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ **100** ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।*

*(v) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ **17-21** ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ **ਪੰਜ** ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ **150** ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।*

*(vi) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ **21** ਮਾਨਚਿੱਤਰ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ । ਉੱਤਰ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ।*

*(vii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ **22-27** ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ **ਛੇ** ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ **150** ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।*

1. 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸੋਵਿਅਤ ਸੰਘ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕਿਹੜੀ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਉਪਰ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ ਸਨ ? **2 × ½ = 1**

2. ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ 'ਗਰਾਜ ਸੇਲ' ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ? **1**

3. ਚੌਧਰ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ 'ਛੁਪਣ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ' ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ? **1**

4. ਸਰਦਾਰ ਵਲੱਭ ਭਾਈ ਪਟੇਲ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਵਿਚ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ? **1**

5. ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਕਾਂਗਰੇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ 'ਇਕ ਸਤਰੰਗੀ ਸਮਾਜਕ ਗਠਬੰਧਨ' ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ? **1**

6. 'ਆਸਿਆਨ ਸ਼ੈਲੀ' ਦਾ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । **2**

7. ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ 1965 ਵਿਚ ਜੰਗ ਹੋਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ । **2**

8. ਪਰਵਾਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । **2**

9. ਆਸਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਮਧਿਅਸਥਤਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤਰੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ (ਸੰਘਰਸ਼) ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਓ । **2**

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

10. ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਯੋਟੋ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ? **2**

11. ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨੇਹਰੂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਉਤਰਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਚੁਣੋਤੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ । **4**

12. 'ਵੀਟੋ ਪਾਵਰ' ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵੋਟ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਵੀਟੋ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਢੁਕਵੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਓ । **4**

13. ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਆਮ ਚੁਨਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਕਾਂਗਰੇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾਂ ਤੇ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ । **4**

14. 1995 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਣ ਦੇ ਲਈ ਬਣੀ 'ਪਰਮਾਣੂ ਅਪ੍ਰਸਾਰ ਸੰਧੀ' ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਧਾਣ ਦੇ ਲਈ ਦਸਤਖਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ? **4**

15. 1975 ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਪਾਤਕਾਲ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ । **4**

16. ਗਠਬੰਧਨ ਯੁਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਿਆਦਾਤਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦਲਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਉਭਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਮੁਦਿਆਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਦਿਓ । **4**

17. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿੱਖੋ :

ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਮਾਡਲ ਸਨ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ । ਨਾਂ ਤਾਂ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਮਾਡਲ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ .... ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਮਾਡਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲੇ ਜੁਲੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਰਸਾਣੀ (ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ), ਵਪਾਰ, ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ । ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਅਧਾਰਭੁਤ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ । ਰਾਜ ਨੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਰਸਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੱਡੀਆ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(i) ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ ।

(ii) ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ ।

(iii) ਭਾਰਤ ਰਾਹੀਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਮਿਲੇ ਜੁਲੇ ਮਾਡਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । **1 + 1 + 3 = 5**

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

18. ਹੇਠ ਲਿੱਖੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿੱਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ : **5**

ਅਪਾਤਕਾਲ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਕਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ …………… ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਛਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਪਾਤਕਾਲ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਸੀ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਵੀ ਦੌਰ ਸੀ । ਕਾਬਜ਼ (ਸੱਤਾਧਾਰੀ) ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੁਲ ਪੂਰਨ ਬਾਹੁਮਤ ਸੀ । ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਠੱਪ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦਲ ਲੋਕ ਤੰਤਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਅਪਾਤਕਾਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਕਰੇਗੀ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(i) ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸੀ ?

(ii) 1975 ਦੇ ਅਪਾਤਕਾਲ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਕਾਰਨ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ ।

(iii) ਅਪਾਤਕਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈਆਂ ਕਿਸੇ ਦੋ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ ।

19. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਹੇਠ ਲਿੱਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿੱਖੋ :

ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੁਟ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਾ ਤਾਂ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ (ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਅਤਾ) ਦੀ ਸੀ । ਭਾਰਤ ਠੰਢੀ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਮ ਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸੀ । ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਟਨਿਰਪੇਖਤਾ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਦਾਰ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਸਲ ਹਿੱਤਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ । ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਟ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਤ ਪੂਰਿਆ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੁਟ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਵੀ ਕਈ ਅਧਾਰਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(i) ਠੰਢੀ ਜੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਉ ਜਿਥੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਵਿਚੋਲਾ ਬਣਕੇ ਜੁੱਥ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ।

(ii) ਗੁਟ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆ ਹੈ ?

(iii) ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੁਟ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਦੀ ਨੀਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਅਲੋਚਨਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੋ ਪੈਹਲੂਆਂ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ । **1 + 2 + 2 = 5**

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

20. ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਕਾਰਟੂਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿੱਖੋ :

(ੳ) ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਤਾਕਤਵਰ ਸੈਨਿਕ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ?

(ਅ) ਉਸਦੀ ਵਰਦੀ ਉਪਰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਈ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਕੀ ਮਹਤਤਾ ਹੈ ।

(ੲ) ਇਸ ਕਾਰਟੂਨ ਤੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦੇਸ਼ ਮਿਲ ਰਹਾ ਹੈ ? **1 + 2 + 2 = 5**

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇਵਲ **ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਕਲਾਂਗ ਪ੍ਰਖਿਆਰਥੀਆਂ** ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ **20** ਦੇ ਥਾਂ ਬਦਲਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ :

20.1 ਚੌਧਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿੱਖੋ ।

20.2 ਸੈਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਚੌਧਰ ਅਤੇ ਸਭਿਚਾਰਕ ਚੌਧਰ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ ।

20.3 ਅਮਰੀਕੀ ਚੌਧਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਦੋ ਅੜਚਣਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । **1 + 2 + 2 = 5**

collegedunia.com
India's largest Student Review Platform

21.

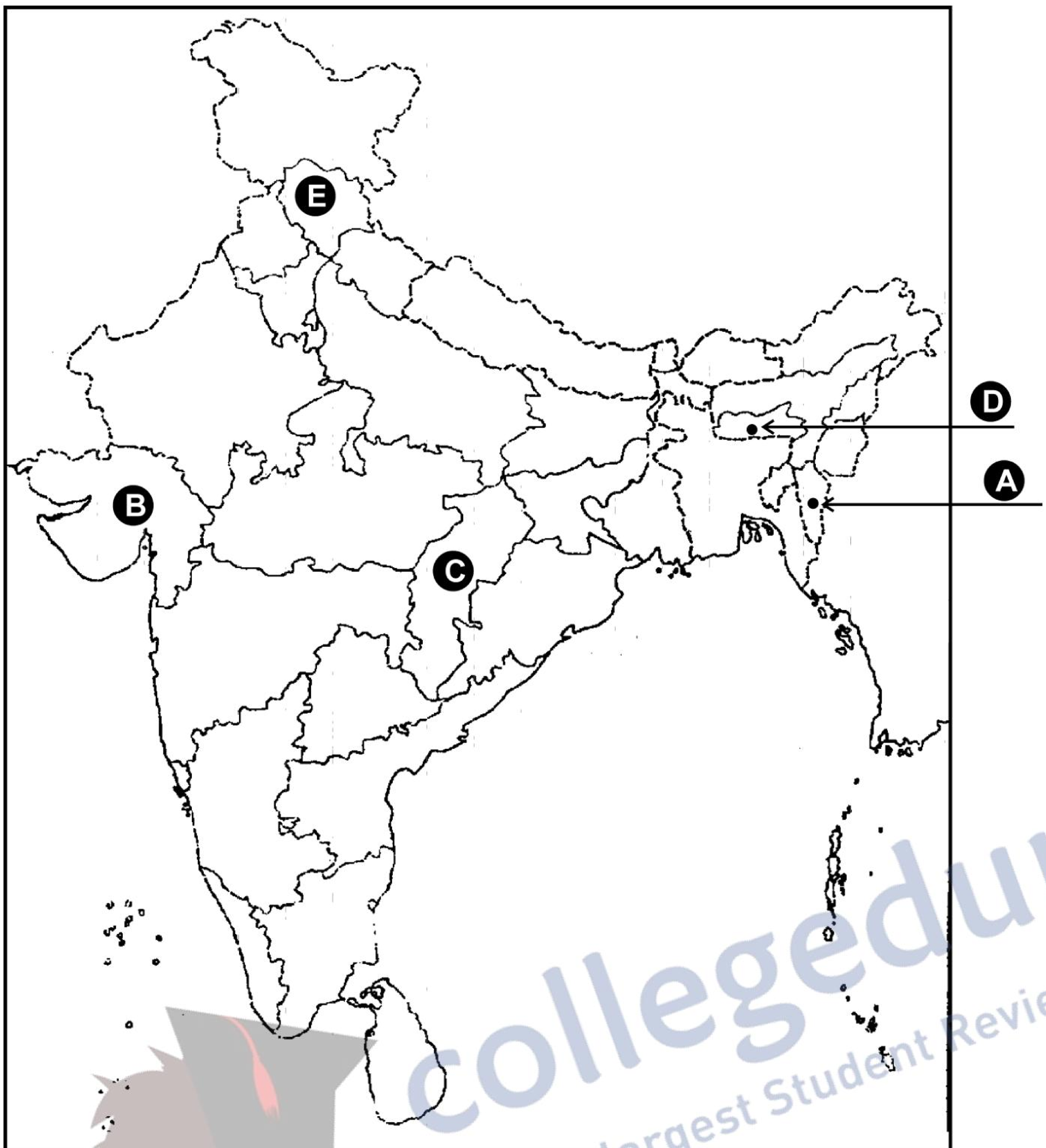

5

ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਰੇਖਾ ਮਾਨ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਪੰਜ ਰਾਜ (A), (B), (C), (D) ਅਤੇ (E) ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ 1956 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਹੇਠ ਦਿਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਨਾਮ, ਵਰਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਮ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਅੱਖਰ ਨੂੰ, ਹੇਠ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸਾਰਣੀ ਦੇ ਰੂਪਵਿਚ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿੱਖੋ :

ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਮ ਸੰਖਿਆ	ਸੰਬੰਧਤ ਅੱਖਰ	ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ
(i)		
(ii)		
(iii)		
(iv)		
(v)		

(i) ਇਹ ਰਾਜ ਸਾਲ 1966 ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ ।

(ii) ਇਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਾਲ 1987 ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ।

(iii) ਇਹ ਰਾਜ 1960 ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ।

(iv) ਇਹ ਰਾਜ ਸਾਲ 2000 ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ।

(v) ਇਹ ਰਾਜ ਸਾਲ 1972 ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ।

collegedunia India's largest Student Review Platform

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਿਰਫ **ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਕਲਾਂਗ ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀਆਂ** ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ **21** ਦੇ ਥਾਂ ਬਦਲਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ :

21.1 ਰਾਜ ਪੁਨਰਗਠਨ ਆਯੋਗ ਐਕਟ ਕਦੋਂ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ?

21.2 1956 ਵਿਚ ਰਾਜ ਪੁਨਰਗਠਨ ਆਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਕਿਤਨੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ?

21.3 ਅਜ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਭਾਰਤਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਕੇਂਦਰ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਨ ? **1 + 2 + 2 = 5**

22. 1989 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ । **4 × 1½ = 6**

ਜਾਂ

1985 ਵਿਚ ਹੋਏ, ਰਾਜੀਵ–ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰੋ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਫਲ ਹੋਇਆਂ ਸੀ ? ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । **4 + 2 = 6**

23. "ਸੋਵਿਯਤ ਸੰਘ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਮਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੂਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਹੇ ਹਨ ।" ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰੋ । **3 × 2 = 6**

ਜਾਂ

ਨਵੀਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਰਥਕ ਵਿਵਸਥਾ (ਐਨ.ਆਈ.ਈ.ਓ.) ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ? ਬਹੁਤ ਘਟ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦੇ ਲਈ ਅੰਕਟਾਡ (ਯੂ.ਏਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਏ.ਡੀ.) ਰਾਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਚਾਰ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ? **2 + 4 = 6**

24. ਜਨ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹਾਨੀਆਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਦਿਓ । **3 + 3 = 6**

ਜਾਂ

ਬਾਹਰਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਸਮ ਵਿਚ 1979 ਤੋਂ 1985 ਤਕ ਹੋਏ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਦਿਓ । **4 × 1½ = 6**

25. 1997 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਰਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਸਥਾਈ ਜਾਂ ਅਸਥਾਈ ਮੈਂਬਰ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਤ ਕਿਸੇ ਛੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । **6 × 1 = 6**

ਜਾਂ

ਸੁਰਖਿਆ ਜਾਂ ਗੈਰ ਰਵਾਇਤੀ (ਅਪਰੰਪਰਾਤ) ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਸੁਰਖਿਆ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । **3 + 3 = 6**

collegedunia India's largest Student Review Platform

26. ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਮਸਲਿਆਂ ਉਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ (ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ) ਕਰੋ । $3 \times 2 = 6$

ਜਾਂ

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਣ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ । **6**

27. ਚੀਨ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧਣ ਵਾਲੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਬਨਾਣ ਦੇ ਲਈ ਚੀਨ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਰਾਹੀਂ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਦਿਓ । $4 \times 1\frac{1}{2} = 6$

ਜਾਂ

ਤਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਮੁਦਿਆਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਦਿਓ । **6**

---

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

SET – 1

Series : SGN/C

कोड नं.
Code No. 59/1

रोल नं.
Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।
Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न–पत्र में मुद्रित पृष्ठ **12** हैं ।
- प्रश्न–पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर–पुस्तिका के मुख–पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न–पत्र में **27** प्रश्न हैं ।
- **कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।**
- इस प्रश्न–पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न–पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न–पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर–पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains **12** printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains **27** questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

राजनीति विज्ञान

POLITICAL SCIENCE

निर्धारित समय : 3 घण्टे | *अधिकतम अंक : 100*

*Time allowed : **3** hours* | *Maximum Marks : **100***

collegedunia.com
India's largest Student Review Platform

सामान्य निर्देश :

(i) *सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।*

(ii) *प्रश्न–संख्या **1–5** तक प्रत्येक प्रश्न **एक** अंक का है । इन प्रश्नों का प्रत्येक उत्तर **20** शब्दों से अधिक नहीं होना चाहिए ।*

(iii) *प्रश्न–संख्या **6–10** तक प्रत्येक प्रश्न **दो** अंकों का है । इन प्रश्नों का प्रत्येक उत्तर **40** शब्दों से अधिक नहीं होना चाहिए ।*

(iv) *प्रश्न–संख्या **11–16** तक प्रत्येक प्रश्न **चार** अंकों का है । इन प्रश्नों का प्रत्येक उत्तर **100** शब्दों से अधिक नहीं होना चाहिए ।*

(v) *प्रश्न–संख्या **17** से **21** तक प्रत्येक प्रश्न **पाँच** अंकों का है । इन प्रश्नों का प्रत्येक उत्तर **150** शब्दों से अधिक नहीं होना चाहिए ।*

(vi) *प्रश्न–संख्या **21** मानचित्र पर आधारित प्रश्न है । इसका उत्तर अपनी उत्तर–पुस्तिका में लिखिए ।*

(vii) *प्रश्न–संख्या **22** से **27** तक प्रत्येक प्रश्न छः अंकों का है । इन प्रश्नों का प्रत्येक उत्तर **150** शब्दों से अधिक नहीं होना चाहिए ।*

General Instructions :

(i) ***All** questions are compulsory.*

(ii) *Questions number **1 – 5** are of **one** mark each. The answers to these questions should not exceed **20** words each.*

(iii) *Questions number **6 – 10** are of **two** marks each. The answers to these questions should not exceed **40** words each.*

(iv) *Questions number **11 – 16** are of **four** marks each. The answers to these questions should not exceed **100** words each.*

(v) *Questions number **17 – 21** are of **five** marks each. The answers to these questions should not exceed **150** words each.*

(vi) *Question number **21** is a map-based question. Write its answers in your answer-book.*

(vii) *Questions number **22 – 27** are of **six** marks each. The answers to these questions should not exceed **150** words each.*

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

1. 1960 के दशक में, अमरीका और सोवियत संघ में कौन सी दो महत्त्वपूर्ण संधियों पर हस्ताक्षर हुए ? **2 × ½ = 1**

In the decade of 1960s, which two significant agreements were signed by the US and the USSR ?

2. इतिहास की सबसे बड़ी 'गराज सेल' किसे कहा गया ? **1**

What was called 'the largest garage sale' in history ?

3. वर्चस्व तंत्र में छुपने की रणनीति का क्या अभिप्राय है ? **1**

What does hide strategy imply within the hegemonic system ?

4. सरदार वल्लभभाई पटेल के प्रयासों से भारतीय संघ में रजवाड़ों का विलय कैसे हुआ ? **1**

How were the princely states integrated into Indian Union with the efforts of Sardar Vallabhbhai Patel ?

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

5. आज़ादी के समय, कांग्रेस पार्टी को 'एक सतरंगा सामाजिक गठबंधन' क्यों कहा गया ? **1**

By the time of Independence, why was the Congress Party called a 'rainbow-like' social coalition ?

6. 'आसियान शैली' का अर्थ स्पष्ट कीजिए। **2**

Explain the meaning of the 'ASEAN way'.

7. भारत और पाकिस्तान के बीच 1965 में युद्ध होने के मुख्य कारण को उजागर कीजिए। **2**

Highlight the main reason behind Indo-Pakistan War of 1965.

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

8. अप्रवासी और शरणार्थी के बीच अंतर को स्पष्ट कीजिए । **1 + 1 = 2**

Differentiate between a migrant and a refugee.

9. आसियान द्वारा मध्यस्थता के माध्यम से क्षेत्रीय संघर्षों को समाप्त करने के कोई दो उदाहरण लिखिए । **2 × 1 = 2**

Write any two examples of ending regional conflicts through mediation by the ASEAN.

10. विकासशील देशों को क्योटो प्रोटोकॉल की बाध्यताओं से मुक्त क्यों रखा गया था ? **2**

Why were developing countries exempted from the requirements of the Kyoto Protocol ?

11. जवाहर लाल नेहरू की मृत्यु के बाद राजनीतिक उत्तराधिकार की चुनौती का परीक्षण कीजिए । **4**

Examine the challenge of political succession after the death of Jawahar Lal Nehru.

12. वीटो शक्ति को नकारात्मक वोट क्यों कहा जाता है ? क्या वीटो प्रणाली को समाप्त कर देना चाहिए या नहीं ? अपने उत्तर के पक्ष में उपयुक्त तर्क दीजिए । **2 + 2 = 4**

Why is Veto power called a negative vote ? Should the Veto system be abolished or not ? Support your answer with suitable argument.

13. स्वतंत्र भारत के पहले तीन आम चुनावों में, कांग्रेस के प्रभुत्व के लिए उत्तरदायी कारकों का विश्लेषण कीजिए । **4**

Analyse the factors responsible for the Congress dominance in the first three general elections in free India.

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

14. 1995 में भारत ने परमाणु–अप्रसार संधि (एन.पी.टी.) को अनिश्चित काल के लिए बढ़ाने का विरोध क्यों किया ? **4**

Why did India oppose the indefinite extension of the Non-Proliferation Treaty (NPT) in 1995 ?

15. 1975 में राष्ट्रीय आपातकाल की घोषणा करने के सरकार द्वारा दिए गए कारणों का विश्लेषण कीजिए। **4**

Analyse the reasons given by the Government for declaring a National Emergency in 1975.

16. गठबन्धन युग के दौरान अधिकतर राजनीतिक दलों के बीच उभरती सहमति के किन्हीं चार मुद्दों का वर्णन कीजिए। **4**

Describe any four issues on which a broad consensus has emerged among most political parties of India during the coalition era.

17. "विकास के जो दो जाने–माने मॉडल थे, भारत ने उनमें से किसी को नहीं अपनाया। पूँजीवादी मॉडल में विकास का काम होता है। भारत ने यह रास्ता नहीं अपनाया। भारत ने विकास का समाजवादी मॉडल भी नहीं अपनाया। इन दोनों ही मॉडल की कुछ एक बातों को ले लिया गया और अपने देश में इन्हें मिले–जुले रूप में लागू किया गया। इसी कारण भारतीय अर्थव्यवस्था को 'मिश्रित–अर्थव्यवस्था' कहा जाता है। खेती–किसानी, व्यापार और उद्योगों का एक बड़ा भाग निजी क्षेत्र के हाथों में रहा। राज्य ने अपने हाथ में भारी उद्योगों को रखा और उसने आधारभूत ढाँचा प्रदान किया। राज्य ने व्यापार का नियमन किया और कृषि के क्षेत्र में कुछ बड़े हस्तक्षेप किए।"

ऊपर दिए गए अवतरण को ध्यानपूर्वक पढ़िए तथा निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए :

(i) विकास के पूँजीवादी मॉडल की धारणा को स्पष्ट कीजिए।

(ii) विकास के समाजवादी मॉडल की मुख्य विशेषता को उजागर कीजिए।

(iii) भारत द्वारा अपनाए गए मिले–जुले मॉडल की आलोचना के किन्हीं तीन बिंदुओं की व्याख्या कीजिए। **1 + 1 + 3 = 5**

Study the following passage carefully and answer the questions that follow :

"India did not follow any of the two known paths to development – it did not accept the capitalist model of development, nor did it follow the socialist model. Elements from both these models were taken and mixed together in India. That is why it was described as 'mixed economy'. Much of the agriculture, trade and industry were left in private hands. The state controlled key heavy industries, provided industrial infrastructure, regulated trade and made some crucial interventions in agriculture."

(i) Explain the concept of the capitalist model of development.

(ii) Highlight the main feature of the socialist model.

(iii) Explain any three points of criticism against the mixed model adopted by India.

collegedunia
India's largest Student Review Platform

18. "आपातकाल और इसके आसपास की अवधि को हम संवैधानिक संकट की अवधि के रूप में भी देख सकते हैं क्योंकि अधिकार क्षेत्र को लेकर छिड़ा संवैधानिक संघर्ष आपातकाल के मूल में था । दूसरी तरफ़ यह राजनीतिक संकट का भी दौर था । सत्ताधारी पार्टी के पास पूर्ण बहुमत था । फिर भी, इसके नेतृत्व ने लोकतंत्र को ठप्प करने का फैसला किया । भारतीय संविधान के निर्माताओं को विश्वास था कि सभी राजनीतिक दल लोकतांत्रिक मानकों का पालन करेंगे । उन्हें यह भी विश्वास था कि आपातकाल की स्थिति में भी सरकार अपनी असाधारण शक्तियों का इस्तेमाल विधि के शासन के दायरे में रहते हुए ही करेगी ।"

ऊपर दिए गए अवतरण का ध्यानपूर्वक अध्ययन कीजिए तथा नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

(i) संवैधानिक संघर्ष, सरकार के किन दो अंगों के बीच था ?

(ii) 1975 में आपातकाल घोषित करने के कोई दो कारण स्पष्ट कीजिए ।

(iii) आपातकाल के दौरान हुई किन्हीं दो ज़्यादतियों को उजागर कीजिए । **5**

Study the passage given below carefully and answer the questions that follow :

"The Emergency and the period around it can be described as a period of constitutional crisis because it had its origins in the constitutional battle. On the other hand, it was also a period of political crisis. The party in power had absolute majority and yet, its leadership decided to suspend the democratic process. The makers of India's Constitution trusted that all political parties would basically abide by the democratic norm. Even during the Emergency, when the government would use extraordinary powers, its use would be within the norms of the rule of law."

(i) The constitutional battle was drawn between which two organs of the government ?

(ii) Explain any two reasons that led to the imposition of emergency in 1975.

(iii) Highlight any two excesses that took place during emergency.

19. नीचे दिए गए अवतरण का ध्यानपूर्वक अध्ययन कीजिए और इस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

"भारत की गुट-निरपेक्षता की नीति न तो नकारात्मक थी और न ही निष्क्रियता की । भारत शीतयुद्धकालीन प्रतिद्वंद्विता की जकड़ को ढीली करने के लिए अंतर्राष्ट्रीय मामलों में सक्रिय रूप से हस्तक्षेप करने के पक्ष में था । कुछ लोगों के मत में, गुट-निरपेक्षता कोई ऐसा अंतर्राष्ट्रीय उदार आदर्श नहीं जो भारत के वास्तविक हितों से मेल नहीं खाता । सच तो यह है कि गुट-निरपेक्ष दृष्टिकोण ने कई तरीकों से भारत का हित साधा है । दूसरी ओर, भारत की गुट-निरपेक्षता की नीति की आलोचना भी कई आधारों पर की गई है ।" **1 + 2 + 2 = 5**

(i) शीतयुद्धकालीन प्रतिद्वंद्वियों के बीच किसी एक ऐसे संघर्ष का उदाहरण दीजिए जहाँ भारत ने मध्यस्थता करके युद्ध करने वालों को शांत किया हो ।

(ii) गुट-निरपेक्षता ने किन दो तरीकों से भारतीय हितों को साधा है ?

(iii) भारत की गुट-निरपेक्षता की नीति के विरुद्ध आलोचना के किन्हीं दो बिंदुओं को उजागर कीजिए ।

collegedunia.com
India's largest Student Review Platform

Read the following passage carefully and answer the questions that follow :

"India's policy of non-alignment was neither negative nor passive. India was in favour of actively intervening in world affairs to soften Cold War rivalries. Non-alignment was not, as some suggest, a noble international cause, which had little to do with India's real interests. In fact, a non-aligned posture served India's interests in many ways. On the other hand, India's policy of non-alignment was criticized also on a number of counts."

(i) Give any one example of a conflict between the Cold War rivals where India mediated to soften the warring factions.

(ii) In which two ways did Non-alignment serve India's interest ?

(iii) Highlight any two points of criticism against the India's policy of non-alignment.

20.

ऊपर दिए गए कार्टून का ध्यानपूर्वक अध्ययन कीजिए तथा निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए : **1 + 2 + 2 = 5**

(क) शस्त्रधारी बलिष्ठ सैनिक किस देश का प्रतिनिधित्व करता है ?

(ख) उसकी वर्दी पर विभिन्न देशों के लिखे हुए नामों का क्या महत्त्व है ?

(ग) इस कार्टून से कौन सा महत्त्वपूर्ण संदेश मिल रहा है ?

collegedunia.com
India's largest Student Review Platform

Study the cartoon given below carefully and answer the questions that follow :

(a) The mighty soldier with a weapon represents which country ?

(b) What is the significance of the names of various countries written on his uniform ?

(c) What important message does the cartoon convey ?

नोट : निम्नलिखित प्रश्न केवल दृष्टिबाधित परीक्षार्थियों के लिए प्रश्न संख्या **20** के स्थान पर है :

20.1 'वर्चस्व' की परिभाषा लिखिए ।

20.2 सैन्य वर्चस्व तथा सांस्कृतिक वर्चस्व में अंतर स्पष्ट कीजिए ।

20.3 अमरीकी वर्चस्व की किन्हीं दो बाधाओं को स्पष्ट कीजिए । **1 + 2 + 2 = 5**

Note : The following questions are for the **visually impaired candidates** only in lieu of Q. No. 20 :

20.1 Define 'hegemony'.

20.2 Differentiate between the hegemony of hard power and hegemony of soft power.

20.3 Explain any two constraints on the American hegemony.

collegedunia.com
India's largest Student Review Platform

21. 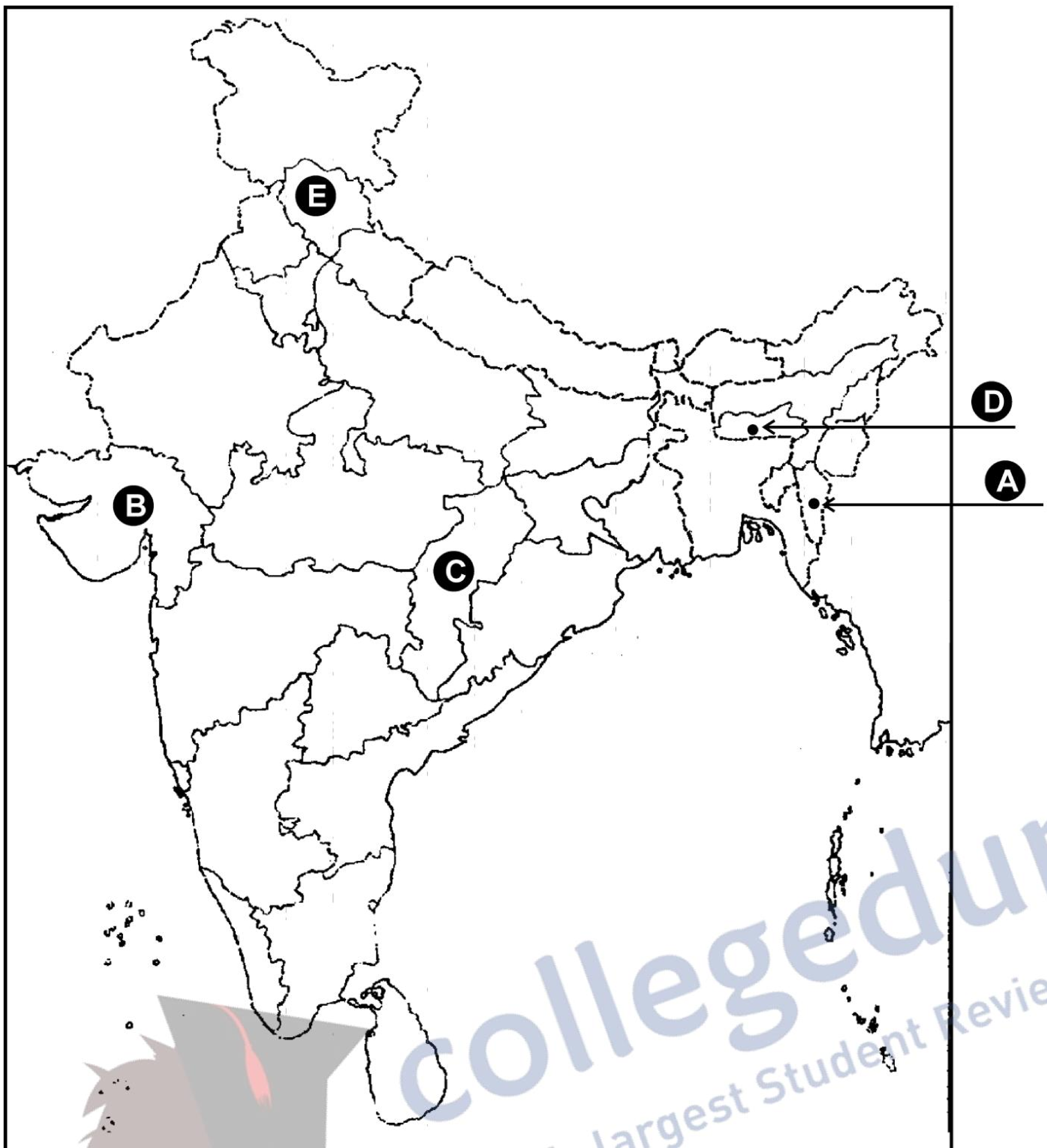

दिए गए भारत के राजनैतिक रेखा–मानचित्र में पाँच राज्य (A), (B), (C), (D) तथा (E) द्वारा दर्शाए गये हैं । इन सभी राज्यों का निर्माण 1956 के पश्चात् हुआ । नीचे दी गई जानकारी की सहायता से, इन राज्यों को पहचानिए तथा उनके सही नाम, प्रयोग की गई जानकारी की क्रम संख्या तथा संबंधित अक्षर को, नीचे दी गई तालिका के रूप में अपनी उत्तर पुस्तिका में लिखिए :

प्रयोग की गई जानकारी की क्रम संख्या	संबंधित अक्षर	राज्य का नाम
(i) (ii) (iii) (iv) (v)		

(i) यह राज्य वर्ष 1966 में बना ।

(ii) इस राज्य को वर्ष 1987 में बनाया गया ।

(iii) यह राज्य वर्ष 1960 में बनाया गया ।

(iv) यह राज्य वर्ष 2000 में अस्तित्व में आया ।

(v) इस राज्य को वर्ष 1972 में बनाया गया । **5**

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

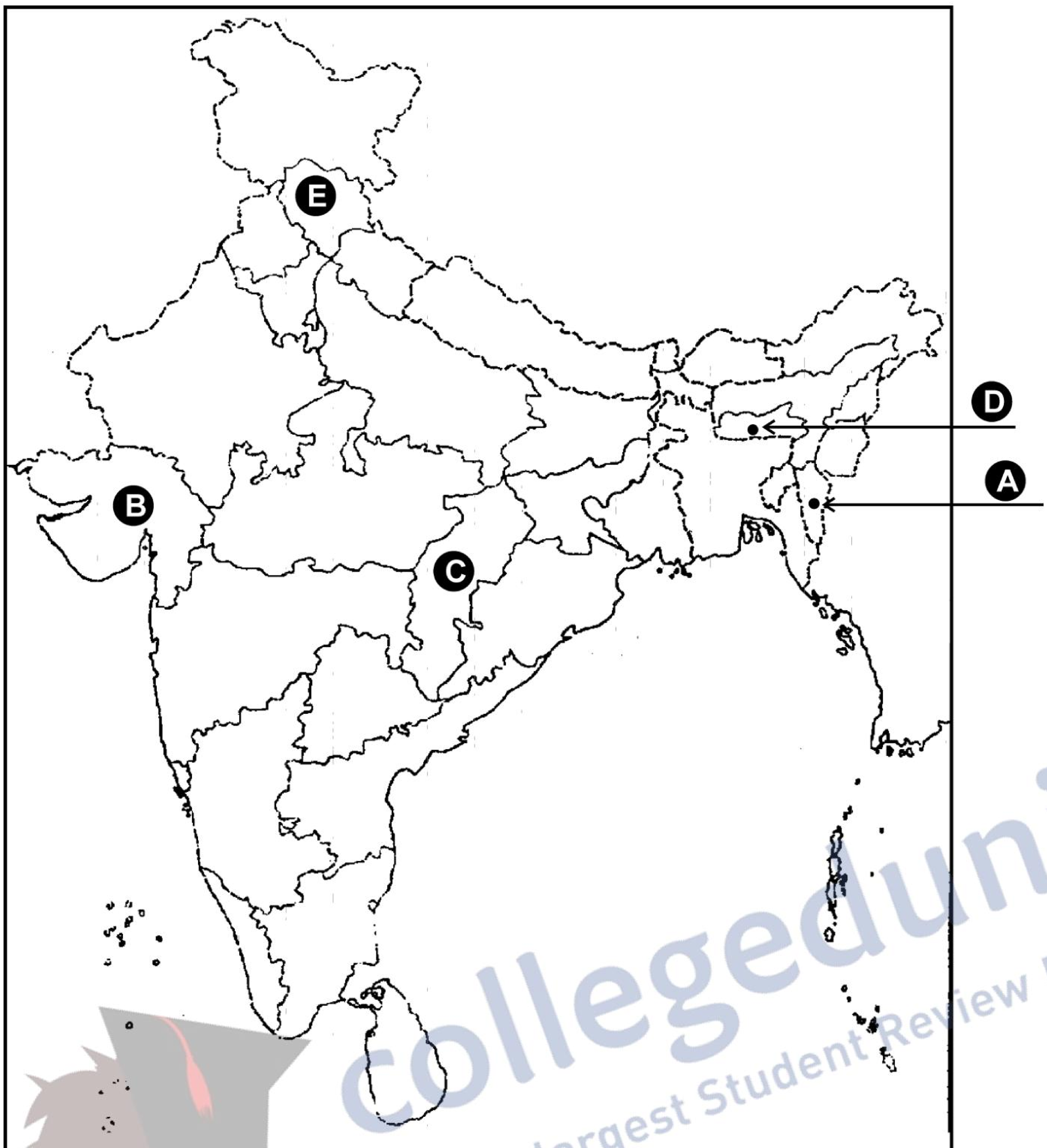

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

In the given outline political map of India, five states have been marked as (A), (B), (C), (D) and (E). All these states were created after 1956. Identify them with the help of the information given below and write their correct names in your answer book along with the serial number of the information used and the concerned alphabet shown in the map as per the following table :

Sr. No. of the information used	Alphabet concerned	Name of the State
(i)		
(ii)		
(iii)		
(iv)		
(v)		

(i) The state came into existence in the year 1966.

(ii) The state was created in the year 1987.

(iii) The state was created in the year 1960.

(iv) The state came into being in the year 2000.

(v) The state was created in the year 1972.

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

नोट : निम्नलिखित प्रश्न केवल **दृष्टिबाधित परीक्षार्थियों के** लिए प्रश्न संख्या **21** के स्थान पर हैं :

21.1 राज्य पुनर्गठन आयोग अधिनियम कब पारित हुआ ?

21.2 1956 में राज्य पुनर्गठन आयोग द्वारा कितने राज्यों तथा कितने केंद्र शासित प्रदेशों का गठन किया गया ?

21.3 वर्तमान में, भारत में कितने राज्य तथा कितने केंद्र शासित प्रदेश हैं ? **1 + 2 + 2 = 5**

Note : The following questions are for the **Visually Impaired Candidates** only in lieu of Q. No. 21.

21.1 When was the States Reorganisation Act passed ?

21.2 How many States and the Union Territories were created by the States Reorganisation Commission in 1956 ?

21.3 How many States and the Union Territories are there in India at present ?

22. 1989 के पश्चात, भारतीय राजनीति में आए किन्हीं चार मुख्य बदलावों का विश्लेषण कीजिए । **4 × 1½ = 6**

अथवा

1985 में हुए, राजीव गांधी–लोंगोवाल समझौते के मुख्य प्रावधानों का परीक्षण कीजिए । पंजाब में शांति बहाली के लिए यह समझौता कहाँ तक सफ़ल हुआ ? स्पष्ट कीजिए । **4 + 2 = 6**

Analyse any four major developments in Indian politics after 1989.

OR

Examine the main provisions of the Rajiv Gandhi-Longowal Accord of 1985. How far was the Accord successful in bringing back normalcy in Punjab ? Explain.

23. "सोवियत संघ के विघटन के पश्चात, साम्यवादी देशों में से रूस के साथ, भारत के संबंध सबसे मजबूत रहे हैं ।" कोई तीन उदाहरण देकर कथन की पुष्टि कीजिए । **3 × 2 = 6**

अथवा

नव अंतर्राष्ट्रीय आर्थिक व्यवस्था (एन.आई.ई.ओ.) की धारणा का जन्म कैसे हुआ ? 1972 में अल्प विकसित देशों को लाभ पहुँचाने के लिए, अंकटाड (यू.एन.सी.टी.ए.डी.) द्वारा कौन से चार सुधार प्रस्तावित किए गए ?

"Among the post-Communist countries after the disintegration of the Soviet Union, India's relations with Russia have been the strongest." Support the statement with any three examples.

OR

How did the idea of a New International Economic Order (N.I.E.O) originate ? In 1972, which four reforms were proposed by UNCTAD to benefit the Least Developed Countries' (LDCs).

collegedunia.com India's largest Student Review Platform

24. जन आन्दोलनों के किन्हीं तीन लाभों तथा तीन हानियों का वर्णन कीजिए । **3 + 3 = 6**

अथवा

बाहरी लोगों के विरुद्ध असम में 1979 से 1985 तक हुए आन्दोलन की किन्हीं चार विशेषताओं का वर्णन कीजिए ।

Describe any three advantages and three disadvantages of popular movements.

OR

Describe any four features of movement in Assam against outsiders from 1979 to 1985.

25. 1997 के बाद संयुक्त राष्ट्र के सदस्यों द्वारा सुरक्षा परिषद का स्थायी अथवा अस्थायी सदस्य बनने के लिए प्रस्तावित किन्हीं छः मानदण्डों को स्पष्ट कीजिए । **3 + 3 = 6**

अथवा

सुरक्षा की अपारंपरिक धारणा के अंतर्गत मानवता की सुरक्षा तथा वैश्विक सुरक्षा की व्याख्या कीजिए ।

Explain any six points of new criteria for becoming a permanent or Non-permanent member of Securing Council as proposed by members of UN since 1997.

OR

Explain non-traditional notions of human security and the global security.

26. पर्यावरण संबंधी किन्हीं तीन मसलों पर भारत के पक्ष का विश्लेषण कीजिए । **3 × 2 = 6**

अथवा

वैश्वीकरण के राजनीतिक परिणामों का विश्लेषण कीजिए । **6**

Analyse India's stand on any three environmental issues.

OR

Analyse political consequences of globalization.

27. चीन को तीव्र गति से वृद्धि करने वाली अर्थव्यवस्था बनाने के लिए चीन के नेतृत्व द्वारा उठाए गए किन्हीं चार कदमों का वर्णन कीजिए । **6**

अथवा

भारत और पाकिस्तान के बीच विवाद के किन्हीं चार मुद्दों का वर्णन कीजिए ।

Describe any four steps taken by Chinese leadership to make it a fastest growing economy.

OR

Describe any four issues of conflict between India and Pakistan.

---

collegedunia.com India's largest Student Review Platform